



## HEM GÜNEŞİN HEM DENİZİN GÖRÜLDÜĞÜ BİRER MERHALEDE YATANLAR: AKÇAKOCA VE GAZİ SÜLEYMAN PAŞA

Mustafa KESKİN\*

İki numûne insan: biri Osmanoğlu, öteki Osmanoğlu'nun bilge kılıç eri. Gaza ve cihada, i'lâ-yı kelimetullahı adanmış iki ömür. Biri İzmit yarımadasının, diğeri Gelibolu yarımadasının fâtihî. İki de doğudan ve batıdan Kostantınıye'nin yol açıcıları, müstakbel fethin mübeşşirleri. Allah'a, Resûlü'ne ve bağından çıktıkları Osmanoğullarına içten itaat eden sadakat erleri: Akçakoca ve Gazi Süleyman Paşa. İkisine de sınırsız saygım ve muhabbetim vardır. Bilirim ki, itaat edenlere zevâl, asilere devlet yoktur. Kocaeli, bu iki erdemli, cesaretli ve bilgili şahsiyetin eliyle fethedilmiş, Türklüğe kûşad edilmiş muştulu şehrimizdir. Selçuklu Devleti'nin bânisine, Kara Arslan Gâzi Süleyman Şah'ın Boğaziçi seferine tanıklık etmiş Anadolu şehridir. Her ne zaman yolum Anadolu'nun bu muazzez topraklarına düşse, yâdına ilk düşen şahsiyet Akçakoca'dır. Kandıra ilçemiz sınırlarındaki Babadağı'na çıktığımda, O'nun manevi huzurunda ihtiramla durmuşumdur. Birinci dünyaya karşı sorumluluklarını bihakkın yerine getirmenin sevinç ve gururuyla; ikinci dünya açılmak için, hem güneşin ve hem karanın görüldüğü bu ulvi tepede mola vermiş olan Akçakoca'yı rahmetle ve hürmetle anıyorum. Semaya akseden Ezân-ı Muhammedî'yi, o gün bu gündür duyan, gök kubbemizin sakin ve bekçisi Gazi Akçakoca Bey'i selamlıyorum.

Hayat hikâyesinden çokça etkilendiğim, hocam, Prof. Dr. Enver Konukçu'nun "Gazi Süleyman Paşa"sını, önemseyip benimsediğim iki Osmanlı tarih yazıcısının zâviyesinden betimleyerek anlatmaya çalışacağım. Cesaret, şecaat, sehavet, ahlak ve fazilet timsâli, İstanbul hariç, Marmara havzasının fâtihî, "Kızılelma"ya doğru yolculuğumuzun öncüsü, Marmara Denizi'ni kendine ram eden Osmanlı Avrupa'sının ilk fâtihî, Gazi Sultan Orhan Bey'in büyük oğlu Gazi Süleyman Paşa; Nilüfer Hatun'dan doğmadır<sup>1</sup>. Vefat ettiğinde 43 yaşında olduğuna nazaran, 1314 veya 1317 yılında doğmuş olmalıdır. Hem dedesinden, hem de dedesinin ümerâsından ilk terbiyesini almıştır. Paşalığı, ağabeyliğinden dolaydır. Ailesinin ve boyunun bütün yüksek meziyetlerini şahsında topladığı anlaşılmaktadır. Kuzey-batı uc bölgesinde dedesi, kutlu emir ve askerleri nasıl her cihetten emîn ve temiz kimseler iseler, Süleyman da hem Anadolu'da, hem de fâtihî bulunduğu Trakya'da, her dinden teb'anın, yerli ve yabancıların itimad ettikleri bir şahsiyetti. Adını, Osmanlı ailesinin efsânevî, hakiki şahsiyeti, Selçuklu ailesinin gerçek şahsiyeti "Süleyman Şah"tan almıştır.

\* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, e-posta: mkeskin@erciyes.edu.tr

1 Kâtip Çelebi, Osmanlı'nın yüce soy ağacında O'nun için Gazi Süleyman Şah demektir. *Fezleketü't Tevarîh-Târih u Mülûk-i Âl-i Osman*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2009, s. 387.

Osmanlı nesl-i nesibinin bu müstesna çocuğu, Gelibolu Yarımadası'nda, müttefik Haçlılara karşı gaza ve cihad ederken, fethettiği beldelere Anadolu'nun Türkmenlerini getirterek iskân etmiş, Balkanlara yerleşmek ve burasını, tıpkı Anadolu gibi, ebedi yurt edinmek için fethettiğini, bütün dünya âleme göstermiştir. Câlîb-i dikkattir ki, şahadetinde Bursa'ya değil de Avrupa toprağına, hem de vasiyeti olarak defnedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin ilk Batı uc kumandanı, hem Anadolu, hem Rumeli topraklarının ilk beylerbeyi, Gazi Süleyman Paşa'yı, İdris Bitlisî'nin ve Kemâl Paşazâde'nin anlattıkları ile tanımaya çalışacağız. O'nun ruh dünyasını veciz olarak tasvir eden Şeyh Edebâli'nin oğlu Şeyh Mahmud'un dizeleri ile bitirmek istiyorum.

"Kerâmet gösterip halka suya seccade salmışsın

Yakasın Rumili'nin dest-i takvâ ile almışsın"<sup>2</sup>

Süleyman Adı Hakkında:

Süleyman kuş dilin bilir dediler

Süleyman var, Süleyman'dan içeru

.....

Tecelliden nasip erdi kimine

Kiminin maksudu bundan içeru<sup>3</sup>

Osmanlı ailesinde erkek çocuklara en çok verilen isim Süleyman'dır. Mehmet Süreyya Bey 12 Süleyman tespit etmiştir. Süleyman Kuran-ı Kerim'de adı geçen "Ben-i İsrail" peygamberlerinden olup Hz. Musa'nın şeriatını içeren Tevrat ile amil olan Hz. Davut'un oğludur. 40 yıl hükümet ettikten sonra vefat etmiş, babası gibi cismani ve ruhani egemenliği şahsında toplamıştır.<sup>4</sup>

Süleyman adı, Osmanlı ailesinin soy ağacında bulunmaktadır. Tarihler Osmanlı ailesinin atalarını, bazen Hz. Nuh'un oğlu Yafes'e, bazen de Hz. İshak'ın oğlu Kays'a ulaştırırlar. Her ikisinde de "Süleyman Şah" zikredilmektedir.<sup>5</sup> Müellifimiz, Osmanlı ailesini Kaya Alp oğlu Süleyman Şah ile başlatıyor<sup>6</sup> ve "Hz. Ertuğrul Bey Gazi'nin Süleyman Şah hazretlerinin sulbünden dünyaya geldiğini" ilave ediyor. Gazi Ertuğrul Bey'in 1281'de, tahminen 90 yaşlarında olduğuna bakılırsa, kendisinin 1191'de doğduğunu, Kuzey Suriye topraklarında, Fırat kenarında yaşarlarken, bağlılarıyla beraber, 1232'de Anadolu'ya hicret ettiklerini tahmin edebiliriz.<sup>7</sup>

Süleyman adı, Selçuklulardan da tevarüs edilmiş olabilir. Selçuklu Süleymanlarının en tanınmış, hanedana adını vermiş olan Subaşı Selçuk Bey'in aziz hatirasını bu topraklarda ebedileştirmiş olan, Kutalmış oğlu Kara Aslan Gazi Süleyman Şah'tır. Türkiye Selçuklu Devleti'nin büyük sultanlarından biri olan II. Kılıç Arslan'ın oğullarından birinin adı da Rükneddin Süleyman Şah'tır. Osmanlılar, kesin olmasa da, Süleyman'ı ailenin atası olarak kabul ettikleri gibi daha da makul olanı, kendilerini Selçukluların varisi görmekte olmalarıdır. Halep yakınlarında Fırat kıyısında bulunan, şimdi baraj gölünde bir ada haline gelmiş olan

2 İsmail Hakkı Uzunçarşılı; *Osmanlı Tarihi*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1972, s. 561; Uzunçarşılı, erken dönem Osmanlı tarihinde iz bırakmış aile ve şahsiyetler meyanında Şeyh Edebâli'ye ve O'nun soyağacına da yer vermektedir.

3 Burhan Toprak, *Yunus Emre Divanı*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 182. "Bir Ben Vardır Bende".

4 Ahmet Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa*, c 1, hazırlayan: Mehmet Şevket Eygi, Bedir Yayınevi, İstanbul 1966, s. 34-35.

5 Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmani Yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniyye*, c. 1, hazırlayanlar: Mustafa Keskin, Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Sebül Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 4.

6 Mehmet Süreyya, *a.g.e.* c. 1, s. 5.

7 Mehmet Süreyya, *a.g.e.* c. 1, s. 15.

Caber kalesinde yatan şahsın Batı Türkleri tarafından hürmetle ve rahmetle anılmasına, ziyaret edilmesine, burasının sınırlarımız dışındaki toprağımız olduğuna, orada Türk Bayrağı'nın dalgalandığına, Mehmetçik'in nöbet tuttuğuna binaen o şahsın Kaya Alp oğlu Süleyman Şah veya Kutalmış oğlu Kara Arslan Gazi Süleyman Şah olduğunu söyleyebiliriz.

Osmanlı soy ağacında yer alan Süleymanların ikincisi, tebliğimize konu olan, Gazi Sultan Orhan Bey'in büyük oğlu, Gazi Süleyman Paşa'dır. Birer cümle ile bahsedecek olursak, üçüncüsü Yıldırım Bayezid Han'ın oğlu Emir Süleyman Çelebi, dördüncüsü Sultan Selim-i Evvel'in oğlu Muhteşem Süleyman, beşincisi Sultan Selim-i Sani'nin oğlu Şehzade Süleyman, altıncısı Sultan III. Murat'ın oğlu Şehzade Süleyman, yedincisi Sultan I. Ahmet'in oğlu Şehzade Süleyman, sekizincisi Sultan IV. Murat'ın oğlu Şehzade Süleyman, dokuzuncusu Sultan İbrahim'in oğlu Sultan II. Süleyman, onuncusu Sultan III. Ahmet'in oğlu Şehzade Süleyman, on birincisi Sultan I. Abdulhamit'in oğlu Şehzade Süleyman ve on ikincisi Sultan II. Mahmut'un oğlu Şehzade Süleyman'dır.<sup>8</sup>

Bunca Süleyman'ın içinde bir Süleyman vardır ki, kendisine "tecelliden nasip eren", tebliğimize konu olan Gazi Süleyman Paşa'dır. Bu mütevazı araştırma sonucunda anladım ki, O'nun tasarrufu, sağlığında olduğu gibi, ölümünden sonra da devam etmiştir. Gazi Süleyman Paşa Osmanlı nesl-i nesibinin mümtaz ve muhteşem bir temsilcisidir. Türkmenlerde büyük oğula "paşa" demek adet olmakla, unvanı bu zata da alem olmuştur. Babasının Reisü'l ümerasıydı ve Kocaeli Sancağı uhdesine verilmişti. Kesintisiz olarak gaza ve cihatla meşguldü. Çanakkale'yi, denizi aşarak ta Gelibolu ve Tekirdağ'ını fethetmiş, kerim, sehi, şeci, gayur ve mukdim bir şahsiyet idi.<sup>9</sup>

Gazi Süleyman Paşa'nın dedesinin ve babasının ümerasından, aileye, boya ve devlete sadakatle hizmet ve bağlılıkları aşikâr olan Akça Koca ve Konur Alp gazilerden, her bakımdan etkilendiği bedihi hakikatlerdendir. Tebliğimizde O'nun hem yoldaşları, hem de muallimleri mevkiinde bulunan Akça Koca ile Konur Alp Gazilerden de bahsedeceğiz. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda hizmeti görülen bu beyler Gazi Osman Bey'in silah arkadaşları idi.<sup>10</sup> Gazi Osman Bey, oğlu Orhan'ı, Kocaeli'nin fethine memur eyledikte, kıdemli komutanlarından, korku nedir bilmez serdarlarından Akça Koca, Konur Alp, Abdurrahman ve Köse Mihallerden O'nun emrine girmelerini teklif ettiğinde, onlar bunu can u gönülden kabul ettiler.<sup>11</sup>

Akça Koca yaşlıların piri, güngörmüş komutanların kıdemlisi, danışılanların ilki, mücahitlerin öncüsü, Osmanlı Hanedanı'nın yar-ı garıydı.<sup>12</sup> Gazi Ertuğrul Bey'in mümtaz ağalarından iken Gazi Osman Bey'in ümerası sırasına girmiş, bir askerî birliğe komutan olarak, büyük fetihlerle tanınmıştır. O'nun ve Konur Alp'in vefatıyla batı ucunda birer gedik açılmış, yerleri birer şehzadenin nam ve şanıyla kapatılmıştır.<sup>13</sup> Gazi Sultan Orhan Bey'i İzmit'in fethine teşvik edenler onlardı. Sultan 1327-1328'de İzmit üzerine yürüdüğünde, azminde sebat eylesini Akça Koca Gazi vasiyet etmişti. Vefatı İzmit'in fethine rastlamış, Kandıra'da, her iki dünyanın görüldüğü bir tepede, torağa verilmiş muazzez ve mükerrem kabri umum Müslümanların tavaf edilen makamı, kurban ve adaklarının, dualarının kabul edildiği ve her türlü hacetin arz edildiği bir sığınak olmuştur<sup>14</sup> ki, O'nun ruhaniyeti Gazi Sultan Orhan Bey'e fethin yakın olduğunu hal diliyle ima ve inha etmiştir. Vefatını müteakip

8 Mehmet Süreyya, *a.g.e.*, c.1, s. 5, 40, 41, 42, 43.

9 Mehmet Süreyya, *a.g.e.*, c. 1, s. 40.

10 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 1, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1972, s. 551.

11 İdris Bitlisi, *Heşt Behişt*, c. 1, Mehmet Karataş, Bitlis Eğitim Kültür Vakfı Yayını, Ankara, s. 188.

12 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 193-194; "Yar-ı gar", mağara dostu demek olup Hz. Peygamber'in, Hz. Ebu Bekir ile hicret ederlerken saklandıkları mağaradaki sırdaşlıklarını ve yoldaşlıklarını ifade etmek üzere icat edilen bu deyim, Osmanlı edebî ve siyasî metinlerinde sıkça kullanılmıştır. Mesela Kanuni Sultan Süleyman, lalası Bâî Paşa'ya yazdığı mektuplarına: "Yâr-ı garım ve Lâlâ-yı bahtiyarım Gazi Bâî Bey Hazretlerine"; (Muallim Naci Efendi, *Lugatı-ı Naci*, s. 650).

13 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. 2, s. 521.

14 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 239.

İzmit fethedildiğinde Şehzade Süleyman Paşa hazretlerine tevcih edilmiştir.<sup>15</sup> Akça Koca'nın evlat ve ahfadı kalmıştır. Heşt Behişt'te "ez-cümle Mevlana Fazlullah Çelebidir ki, ashabi imaret ve hayrattandı, halen Gebze'de meşhud ve ahlakının güzelliği ile övülmektedir" <sup>16</sup> diye yazılıdır.

Gazi Süleyman Paşa, Gazi Sultan Orhan Bey'in Nilüfer Hatun'dan doğma iki oğlundan büyük olanıdır. <sup>17</sup> Gazi Sultan Orhan Bey zamanında ülke sınırları genişlemiş, ordu mevcudu artmış, komutanların bir mercii olmak üzere "Emirü'l Ümera" atanmasına ihtiyaç duyulmuş, Gazi Süleyman Paşa 1333'te Emirü'l Ümera, Türkçesiyle "Beylerbeyi" olarak atanmıştır. Ordular elinde bulunmakla memuriyeti çok önemli ve naziktir. Selçuklular zamanında "sipehsalar" ve "serasker" denilen Beylerbeylik rütbesi Gazi Süleyman Paşa'ya İznik eyaleti bırakılıp Divan-ı Hümayun'da müşir olmak üzere tevcih edilmiştir.<sup>18</sup> Babası tarafından kendisine verilen "menşur-ı âli" Türkçe idi ve bundan sonra Divan-ı Hümayun'dan çıkan bütün "evamir-i alliyeler" hep Türkçe yazılır olmuştur. Gazi Osman Bey'e, Konya'dan gönderilen menşurda, "Osman Şah" denildiği gibi, bu menşurda da Şehzade Süleyman Paşa "Süleyman Şah" diye lakaplandırılmıştır. Gazi Süleyman Paşa, mülkî memuriyetini askerî memuriyetiyle, yöneticiliğinin güzelliği ile şahsında toplamasını bilmiştir<sup>19</sup>. Amcası Alâeddin Paşa<sup>20</sup>, vezirlikten istifa edip uzlete çekilmekle O'nun makamı da Gazi Süleyman Paşa'ya kalmış, böylece kendisi hem vezir hem de beylerbeyi olmuştur.

İzmit'in kendisine verilmesiyle bağımsız olarak ve babasının merhametiyle Osmanlı mülkünü genişletmek üzere Yenice Tarakçı'yı, Göynük'ü ve Mudurnu'yu sulh ve eman yoluyla fethetmiştir.<sup>21</sup>

Karasi ilindeki iç çekişmeler, Gazi Sultan Orhan Bey'e bu beyliğe müdahale etme imkân ve fırsatını verecektir. Karasi ili, merkezi Balıkesir olan bir beylikti. Büyük beldeleri, güzel sahilleri ve limanları içeren, imara müsait bir vilayetti. İç çekişmeler, Karasi ilinin zevaline sebep olmuş, Osmanlılarla iyi ilişkilerde bulunan Aclan Bey'in vefatıyla beylikte sıkıntı olmuş, beylik nezaretinde bulunan Hacı İlbeyi, Bursa'ya gelerek, Gazi Sultan Orhan Bey'den nezdinde bulunan Dursun Bey'i beylik tahtına oturtmak üzere davet etmiş, bu davete icebet eden Gazi Sultan Orhan Bey Balıkesir önlerine gelmiş, beylik erkânı ile şehrin ileri gelenleri kendisine bağlılıklarını arz etmişlerdir.<sup>22</sup> Dursun Bey'in Bergama'da kardeşi tarafından öldürülmesi üzerine Karasi ilini ilhak eden Osmanlı sultanı, beylik erkânını görevlerinde ibka ve muhalifleri ifna ettikten sonra, burasını İznik valisi Şehzade Süleyman Paşa'ya tevcih eylemiş, memleket işlerinin görülmesini de Hacı İlbeyi'ne, Gazi Fazıl, Ece Yakup ve Evrenuz beylere tevfiz ederek, onların görüş ve tedbirlerine başvurulmasını Şehzade Süleyman Paşa'ya tembihleyerek Bursa'ya dönmüştür.<sup>23</sup>

Karasi ilinin halkı Türkmen aşiretlerinden olmakla, Osmanlı ülkesine katıldıklarında, bunlar Osmanlı hamuruna karışmışlardır. Görevleri ibka edilen Karasi beyleri hünerlerini sergileyip Millet-i İslamiyeye büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Bunlar Türkmen reislerindendi. "Hacı İlbeyi, Evrenuz Bey Rum cihetlerindedir" pek yanlış bir sözdür.<sup>24</sup> Karasi İli'nin ilhakıyla Osmanlı ülkesi genişlemiş, gücü katlanmış, tebaası çoğalmış ve "Akdeniz boğazının" Anadolu yakası ele geçirilmiştir.

15 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 239.

16 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 242.

17 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 163-164.

18 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. 2, s. 528.

19 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. 2, s. 532.

20 Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, c. 1, tercüme eden: Mehmet Ata Bey, hazırlayanlar: Mümin Çevik, Erol Kılıç, Hikmet Yay., İstanbul, s. 147-148; Gazi Osman Bey'in Malhun Hatun'dan doğma oğlu ve Gazi Sultan Orhan Bey'in Li-ebeveyn kardeşidir.

21 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 254-256.

22 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. 2, s. 536.

23 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. 2, s. 537, İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 256.

24 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. 2, s. 539.

Rumeli'ye geçmek, İstanbul'u fethetmek, Osmanlı zihniyetinde teşekkül etmiş bir arzu-yı mahsustu ki buna "Kızılma" diyebiliriz. Hammer, Türklerin 1263-1356 tarihleri arasında, 18 defa Avrupa'ya geçtiklerini, Osmanlı neslinin 1356'da nihai olarak Akdeniz boğazının Avrupa sahilinde yerleşmeye başladığını, bunu Gazi Süleyman Paşa sayesinde başardıklarını, öncekilerin önemli ve devamlı bir fethetme sebep olmadığını, Rum tarihçi Kantakuzenos'un ve bütün Osmanlı tarihçilerinin bu son geçiş ve yerleşmeyi, ince ayrıntılarına kadar, naklettiklerini söyledikten sonra, Gazi Osman Bey'in rüyasına göndermede bulunmaktadır: "Bu tür rivayetler, bir milletin fikir ve ahlakını takdire işaret ettiği gibi, bazen ilmin yalnız başına açıklayamayacağı olaylara kuvvetli bir aydınlık kazandırdığı için, özellikle dikkate değerdir"<sup>25</sup> diyor. Gerçekten de bu tarihten itibaren memalik-i Rumeli'nin fetih ve teshirine, "Derya-yı Rum" (Marmara Denizi)'dan asakir-i İslam'ın geçişi ve mülk-i İslam'ın oralarda duyulmasına başlanmıştır.<sup>26</sup> Gazi Süleyman Paşa, Bursa'da babasına veda etmiş, gazileriyle birlikte Karasi'ye dönmüş, Gelibolu yarımadasının ahvali hakkında ehl-i vukuftan istihbarat toplamıştır. Çünkü o tarihlerde bütün gemiler Rumeli ahalisine aitti ve onların izni olmadıkça karşıya geçilemezdi<sup>27</sup>. Gazi Süleyman Paşa gazi beyleriyle istişare etmiş ve Rumeli kıyısına geçmek konusunda ikna olmuştur. Allah'a tevekkül etmiş, beyleriyle birlikte geçecekleri yeri belirlemişlerdir<sup>28</sup>. Aksungur, Karaoğlan oğlu, Kara Timurtaş, Kara Hasan oğlu, Akça Koca Ali, Balabancık oğlu gibi komutanlar da, feda-yı can etmek için Şehzade Süleyman Paşa'ya biat edip, diğer bir gemiyle gaza ve cihada revan oldular. Çimpe'yi aldılar, bir kısım mücahitleri, kendilerine yardım ve imdat için geri gönderdiler<sup>29</sup>.

Rumeli fütuhata, Çimpe kalesinin alınmasıyla başlamış, üç gün içinde, Karasi ve Aydın illerinden çok sayıda Türkmen gitmekle, Rumeli yakasında 10.000 kadar adam toplanmıştır.<sup>30</sup> Çimpe ahalisi, yaptıkları iyiliklere mukabil, ganimetlere hissedar ve in'ama nail oldular. İki kalenin ahalisini de, ihtiyati olarak Karasi iline gönderip yerleştirdiler. İskân ve kolonizasyon, bazen cebri olarak, Anadolu'dan Rumeli'ye, bazen de Rumeli'den Anadolu'ya göç ettirilen muhacirlerle yapılıyordu.<sup>31</sup>

Çimpe, Gelibolu yarımadasının berzahında bir kale olup, bağ bozumunda alınmış, zafer sancağı burcuna dikilmiş, içine kolayca girilmiştir. Buldukları yaşlıları, hastaları, zayıfları, gönlü kırıkları incitmediler, mallarına, ailelerine, karılarına ve çocuklarına düşmanlık etmediler, yağmalamadılar ve hasar vermediler, kendilerine rehberlik edenlerine bol ihşanda bulundular ve azgınları itaate gönderdiler<sup>32</sup>. Osmanlılar, "Roma"yı "Rum"a tebdil ederek o yere Rumeli demişlerdir.<sup>33</sup>

"Eyleyip ihsan Süleyman-ı zeman

Verdi ol kahr eline mühr-i eman"<sup>34</sup>.

Rumeli'nin fethine Allah'ın yardımı muhakkak olmalı ki, çok şiddetli ve yaygın bir deprem yarımadaadaki şehirleri, kasabaları, hanları ve hisarları yıkmış, Gazi Süleyman Paşa'nın kuvvetleri derhal Konurhisar'ı, Gelibolu'yu, Bolayır'ı, Hayrabolu'yu ve Tekirdağ'ını, kaleleri ve çevreleriyle fethetmişlerdir<sup>35</sup>.

25 Hammer, *a.g.e.* c. 1, s. 132-137.

26 İdris Bitlisi, *a.g.e.* c. 1, s. 264.

27 İdris Bitlisi, *a.g.e.* c. 1, s. 266.

28 İdris Bitlisi, *a.g.e.* c. 1, s. 267-269.

29 İdris Bitlisi, *a.g.e.* c. 1, s. 270.

30 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.* c. 2, s. 540; İdris Bitlisi sayıyı 3000 olarak vermekte, "kaleyi düzenlemişler, düşman saldırısından emin olmuşlardır" diyor (*a.g.e.*, c. 1, s. 271).

31 İdris Bitlisi, *a.g.e.* c. 1, s. 271.

32 Kemal Paşazade, *Tevarih-i Al-i Osman*, II. Defter, hazırlayan: Şerefettin Turan, TTK Yayınları, Ankara, 1991, s. 119.

33 Kemal Paşazade, *a.g.e.* c. 2, s. 103.

34 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. 2, s. 120.

35 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.* c. 2, s. 540.

Gelibolu, Anadolu'nun geçit yeri, Doğu ve Batı asker ve ticaret kafilelerinin, Kırım, Rusya ve kuzey beldelerinin ticaret gemilerinin geçiş yeri ve lojistik merkeziydi. Akdeniz Boğazı'ndan geçen gemilerin azık ve zahirelerini aldıkları bir ticaret iskelesiydi. Osmanlılar, Gelibolu ve çevresinin fethiyle Rumeli yakasında yerleşmiş oldular. Gelibolu'nun aslı Kalipoli'dir. Roma dilinde kasaba demektir. Bolayır tekfurunun kızı Kali'nin talebiyle yapılmış bir kale olup toprağı kıyıya kadar uzanır. Őehirlerarası gezgini olan denizcilerin toplantı yeridir ve adı her tarafta duyulmuştur.<sup>36</sup>

Gelibolu'nun fethi, Selçuklu'nun mirasını paylaşmış olan Anadolu beylerine fetihnamelerle duyurulmuştur ki bu adet zamanımıza değin Türkiye'de muhafaza edilmiştir.<sup>37</sup>

Gazi Süleyman Paşa, "sipahsalar-ı kümat-ı guzât"<sup>38</sup> olmuş, fethedilen beldelerin putgedelerine "minber-i İslam konulup" hutbe-i fetih okunup durmuştur<sup>39</sup>. Şehzade Süleyman Paşa, elde ettikleri sayısız, her cinsten nefis ganimetleri asla hazinesine koymamış, cümlesini gazi ve mücahitlere ihsan ve ikram eylemiştir. Derviş külâhını ölçü alıp altın ve gümüş paraları mücahitlere saçmış, fakirlerden ve miskinlerden ikrama müstahak olanlarını zengin eylemiştir<sup>40</sup>.

İdris Bitlisi, Gazi Süleyman Paşa'nın fetihlerini, gaza ve cihattaki başarılarını, mücahitlerinin cesaretini Hz. Mevlana Celaleddin Rumi'nin keramet ve bereketinden bildiğini söylemektedir<sup>41</sup>.

Bolayır toprağı, Gelibolu yarımadasında, deniz kıyısındaki kale ve memleketlerin bağlı olduğu bir yerdi<sup>42</sup>. Yarımadada Bulgarlar ile Rumlar arasında olduğu gibi, tekfuru ile komutanlar arasında da düşmanlık vardı. Gazi Süleyman Paşa bunu öğrenince gaza elini derhal oraya uzattı. Tekfur, gazilere iltifat etmek şöyle dursun, bilakis Bulgarlarla mücadeleyi bırakıp onlarla birlik olup Türklere karşı saf tuttular. Gazi Süleyman Paşa'nın ordusu yolu tutmuş, arslan pençeli ellerindeki kılıçlarla düşman boğazlarını dermiştir<sup>43</sup>.

Bolayır ve Seydikkavağı'nı aldıktan sonra pür zulmet olan o yerleri "nur-ı insaf ve muadeletle ruşen" eylemiş, kaçıp bozkırlara ve dağlara dağılan iş güc sahiplerine ahd-ı eman eyleyip evlerine, yurtlarına girmelerini sağlamıştır<sup>44</sup>. Tekfur dağı dedikleri dağlık yerde bulunan köyleri ve kaleyi de fethetmiş, Rumeli'de İslam bayraklarının kaldırıldığını, açılan yerlerin korunmasına ihtimam eylediğini duyurmuş<sup>45</sup>, Koyunhisar'ı ve Kalokonya'yı da fetihlerine ilave etmiştir<sup>46</sup>. Bu yerleri "cihat ve içtihadlarının mükafatı zımında Gazi Fazıl ve Gazi Ece beylere teslim etmiş, İslam arazisinin genişlemesi için onları komutanlıkla diğerlerinin önüne geçirmiş"<sup>47</sup>tir. Gazi Fazıl ve Gazi Ece beylerin mezarları da Gelibolu yarımadasında olup "türbeleri Allah dostlarının tavaf ettikleri mezarlardır"<sup>48</sup>. İkbali açık Şehzade Süleyman Paşa, Hacı Evrenuz Bey'i Hacı İlbeyi'ne yoldaş edip bu iki "saffderler başını" Dimetoka tarafındaki "dar'ül harbe" havale etti. Hacı İlbeyi ve Hacı Evrenuz Bey, yiğitlerin kalbi ve meydan erlerinin sığınağı idi. Koyunhisar ve Kalokonya'nın ahd ü peymana uymayan gayr-i Müslimleri "diyar-ı İslam" Anadolu'ya gönderildiler<sup>49</sup>.

36 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. 2, s. 127.

37 Hammer, *a.g.e.*, c. 1, s. 142.

38 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. 2, s. 136.

39 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. 2, s. 141.

40 İdris Bilisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 273.

41 İdris Bilisi, *a.g.e.*, c. 1, s. 273.

42 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 141.

43 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 146.

44 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 150.

45 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 155.

46 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 158.

47 İdris Bitlisi, c. I, s. 276.

48 İdris Bitlisi, c. I, s. 276.

49 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 162-163.



Gazi Süleyman Paşa, Bolayır'ı merkez edininip, burada bir vakıf tesis etmiştir. O, Bolayır'ın her yanını adaletle abad etmiş, mevcut mabedlerini mescitlere dönüştürmüş, mükemmel bir imaret inşa etmiştir. Abad eylediği köyleri, mezraları Daru'l hayrına vakfedip deftere kaydetmiştir. Halen mamur ve hâsılı bol<sup>50</sup> olan zaviyesinde "misafire, mücavire minnetsiz sofraya kurulur, sabah, akşam, avam ve hassa her gün yemek çekilir, ayende ve revende (gelenler ve gidenler) yerler, içerler, kimseye git, dur denmez, huzurla konarlar ve sürurla giderlerdi".<sup>51</sup>

Ahmet Cevdet Paşa; Bizans taht müddeisi Kontakuzenos'un davet ettiği Balkan devletlerinin Osmanlıları Rumeli'den çıkarmak üzere ordularını hazırladıkları esnada Beylerbeyi Gazi Süleyman Paşa'nın, bu hazırlıklardan haberdar olarak, beylerine hitaben yaptığı bir konuşmayı nakletmektedir:

"Böyle yabancı bir memlekette, bizim gibi, kalilüladed (az sayıda) mücahidin kısa sürede mansur ve muzaffer olmamız, bunca fetihlerde bulunmamız, hep niyetimizin temizliğine mebni, Allah'ın yardım ve inayetiyle olduğunda şüphe yoktur. Üzerimize gelen düşman sayıca çoktur ve korkutucudur. Lakin şimdiye değin bizi galib kılan Allah'ın yardımından ümidimiz kesilmiş değildir. Emelimiz: İ'la-yı Kelimetullah'tır. Şehadet, bizim için ebedi mutluluğun gereğidir. Şayet vefatım vuku bulursa, olmaya ki düşmandan yüz çeviresiniz. Bilirsiniz ki düşman önünden kaçmak günahların en büyüklerindedir"<sup>52</sup>.

Aydınöğulları Beyliği'nin denizcilikteki maharetleri bilinmektedir. Onlar gaza ve cihat bayrağını denizlerde dalgalandırmaktaydılar. Aydın İli'nin beyi olan Umur Bey'e, Kemal Paşazade "Salar-ı kümat-ı guzat Gazi Umur Bey" demektedir<sup>53</sup>. Ahmet Cevdet Paşa, Aydın oğlu Gazi Umur Bey'in, Bizans taht müddeisi Kontakuzenos'un daveti üzerine, 10.000 askeri içeren donanmasıyla Rumeli yakasına geçtiğini, O'nun rakipleriyle savaştığını, kıyıları vurduğunu, dönüşünde Bolayır'a geldiğini, Bolayır'ı hükümet merkezi yapmış olan Gazi Süleyman Paşa ile görüştüğünü<sup>54</sup>, gaza ve cihat sancağını kaldıran Süleyman Paşa ile muhabbet ettiğini yazıyor.

Kemal Paşazade'ye göre Gazi Umur Bey, cenk semasının doğanıdır, adı dünyada cihat ile alem olmuş, destanı dillerde her yerde meşhur ve maruf bir kimsedir. Gazi Umur Bey, arslan yürekli yiğitlerin önderiydi. Deniz Gazileri O'nun yardımcılarıydı. Su içinde cenk ateşini yaktığında Frenk o ateşin odunu olurdu<sup>55</sup>. Karaya çıktığında, kaçmak ihtimaline karşı gemileri yakmış, kaçmak fikrini hayallerden gidermiş, kararında sebat etmişti. Gazilere gelince, bunlar darül cihatta durmuşlar, kâfire kılıç çalmışlardı ki, burada oğlanları ok atar olmuş, kızları boylanmıştı. Sonuçta, o cenk havasında kanat çırpın doğanlar yuvalarını özlemiş, alışık oldukları vatan ve evleri arzusuna düşünce, başbuğları Gazi Umur Bey salimen ve yüklü bir ganimetle diyarına dönerken, kasıtlı ve bilinçli olarak, Gelibolu civarına çıkıp gelmiş, Bolayır'da, gaza sancaklarını açan, azgınları cezalandıran, asileri kovan Gazi Süleyman Paşa'yı ziyaret etmiştim. Birkaç gün birlikte olarak, başka bir işle meşgul olmaksızın, sohbette bulunmuş ve bundan çok mahzuz olmuş, muaşeret bahasının eserleri zuhura gelmiş, o iki sahib-i velayetin keramet nurlarıyla sohbet meclisi gül meclisi olmuş, ay ile güneş şeref burcunda birleşmiştir<sup>56</sup>.

Pir-i umur-dide Gazi Umur Bey, bu civan-güzide Gazi Süleyman Paşa'ya çok nasihatte bulunmuş vedalaşırken O'na vasiyetini bildirmiştir:

50 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 165.

51 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 166.

52 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. II, s. 542.

53 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 166.

54 Ahmet Cevdet Paşa, *a.g.e.*, c. II, s. 540.

55 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 168.

56 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 169.

“Şimdengeru size Anadolu Yakasına geçmeye ruhsat ve icazet yoktur. Gaza ve cihat bahçesinin eteğini bırakma! Allah rızasını gözleyip durmalısın. Darül- küfür civarında mekân tutup cihat sahrasını abad etmek, ihtimamla, sabır ve sebatla çalışmanın yayını kurmak, din düşmanlarına İslam'ın keskin kılıcını vurmak gerekir. Bu vilayetlerde dinin nur kandili sizin çalışmalarınızın yağı ile yansa, himmet soluğunuzla Rumeli'nde küfrün kandili sönüp, İslam'ın mumu yansa gerektir. Din چراغını pür-nur şeriat sarayını mamur ediniz.

Süleyman! şimdengeru diyar-ı küffarda pazar kurmak, gaza meydanında durmak, bedhah, intizamsız düşmanın başına dünya kılıcının darbesini vurmak sizin nesl-i nesibinize sunulmuştur. Divan-ı Kadim<sup>57</sup>de, “nahnukasemna”da vaki olacak işler taksim olup ümeraya, fukaraya, yoksula ve baya, payelerine göre her kişiye, işi pay olundukta sizin hisseneze o nasib (yani gaza ve cihat işi) konulmuştur. Gaza ve cihadın türlü türlü menbaini her gün kamuya duyurunuz. Cenk meydanında küffarın kanını içki ve kanlı kılıcını kadeh ediniz. Kötü işli düşmanı öldürseniz gazi olursunuz, şehit olunuz: her halde mutluluk sizindir. Dünyada ve ahirette kutlu olursunuz. Himmet beline gayret kuşağını muhkem kuşanınız. Ölüm haktır, iştir, ne korkun, ne üşenin.”<sup>58</sup>

Gazi Umur Bey, musahabe bitip, nasihatini tamamladıktan sonra Gazi Süleyman Paşa ile vedalaşmış, iklim-i küffarda kurduğu savaş meclisini dağıtmış, cemaatiyle gemiye binip eski yurtlarına gitmek üzere yola koyulmuştur.<sup>59</sup>

Gazi Süleyman Paşa ve leşker-i İslam, Trakya'ya geçtikten sonra, kısa bir zamanda kıyı beldelerini fethederek, sayısız ganimetler elde etmiş, Hristiyan ayinleri yerine Müslümanların ruhani ve cismani hâkimiyetini kurmuş, bu hal Konstantiniyye, Selanik, Mora ve Eğriboz hâkimlerinin onlara karşı ittifakına sebep olmuş, 60 parçalık ve asker dolu donanmasını Gelibolu geçidinden geçirmişler, Tuzla ve Seydikavağı'ndan bazı Haçlı komutanları da 30 parça gemi ve askerle kendilerine katılmış, hepsi birden asakir-i İslam üzerine varmak için Gelibolu'ya çıkarma yapmaya karar vermişler, kara yönünden de krallar, prensler çok sayıda asker ile mücahitlere suikast yapmak suretiyle, Gazi Süleyman Paşa'nın mücahitleri karadan ve denizden kuşatılmakla, hiç birinin Anadolu'ya geçmesine imkan kalmamıştı.

“Takdir-i Huda kuvvet-i bazu ile dönmez,

Bir şem'a ki Hak yandıra, bir nevh ile sönmez” miş.<sup>60</sup>

İdris Bitlisi; Şehzade Süleyman Paşa'nın, muharebe öncesinde, bir av partisinde atını ansızın koşturduğunu, avcı doğanını bir avına saldırdığı esnada atının sürçtüğünü, o sahib-i temkin şehzadenin atın tahtından yere düştüğünü, vücudunun yokluk âlemine ve ruh-ı pakinin cennet kuşuyla kudsi aleme yolculuğa çıktığını söylüyor<sup>61</sup>, o temiz, soylu mücahidin ahret yurdunda, Allah yolunda şehit olanların sevincine mazhar olduğunu ilave ediyor. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: “Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyiniz. Bilakis onlar diridirler, fakat siz bunu anlayamazsınız” diye buyrulmaktadır<sup>62</sup>. Cenazesinin Anadolu'ya götürülmemesini “fesad-ı din ve fitne-i dünya” çıkmasına sebep olur düşüncesiyle izah etmekte, sünneti şüheda üzere, hemen öldüğü yerde, Paşa'nın imareti dâhilinde kazılan mezar ve yapılan türbede defnedildiğini, mücahitlerin önde gelenlerinin üzerine toprak attıklarını, Bolayır'ın ordugâh ve mağrifetini himaye eden şehzadenin mezarı olduğunu da ilave etmektedir<sup>63</sup>.

57 Kur'an-ı Kerim Zuhur Suresi, cüz: 25, sure 43, ayet:32; “Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Dünya hayatında anlam geçimliklerini aralarında biz taksim ettik, bir kısmını diğerlerine derecelere üstün kıldık ki bazısı bazısını çalıştırabilsin, birbirlerine iş gördürebilsinler diye, Rabbinin rahmeti onların toplayıp biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.”

58 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 170.

59 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 170-171.

60 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. I, s. 279.

61 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. I, s. 281.

62 Kur'an-ı Kerim, Bakara Suresi, cüz 2, sure 2, ayet: 154.

63 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. I, s. 282.



Kemal Paşazade de, “hem said hem şehit” Gazi Süleyman Paşa'nın pak vücudunun gözyaşlarıyla yudunduğunu, Bolayır'a iletilip dualarla cenaze namazının kılındığını, imareti civarında markad-ı münevverine, meşhed-i mukadderine konulduğunu:

“Kınına girdi ol gaza kılıcı  
Dün ü gün din için gaza kılıcı”

diye söylemektedir<sup>64</sup>.

Gazi Süleyman Paşa, gönder gibi, yüz kişiden yüz döndürmez, üzerine gelen hasmı yerine göndermezdi. “Hamlede şir (aslan) ve zorda pil (fil), coşkunlukta Nil, taşkınlıkta sel” gibiydi. Gaza ve cihat meydanını aydınlatmak için, gece ve gündüz isteği, cihat kandilini bedhah düşmanın karaciğerinin yağı ile yakmak, düşmanlık ayağı üzerinde duran asilerin boynuna zillet halkasını takmaktı.<sup>65</sup>

Kemal Paşazade'nin anlatımıyla, Gazi Süleyman Paşa, ihtiyatı hiç düşünmemiş, miğferi (tolgası) gece ve gündüz başının tacı olmuştu.<sup>66</sup> Küffarı “rehgüzar-ı gaza”dan defetmekle akranı arasında mümtaz olup cihat bayrağını yükseltmekle adı cihanı doldurmuştu:

“Adı ile dolmuştu Rum ve Şam  
Bum-ı hasmın olmuştu günü gece”<sup>67</sup>

Gazi Süleyman Paşa, ikram ve in'amiyla azadlıları kapısında kul, mihnet bendine düşmüşleri halas etmişti. Devrinde nam ve nişan sahibi olanlar kapısına bağlanmıştı. Bozguncuların ve asilerin cezalandırıcısı, iyiliklerin toplayıcısı olan namlı iş görenlerin piri idi.

Gazi Süleyman Paşa'nın trajik ölümünden dolayı 15.000 mücahit üzüntülenmiş, Haçlılar sevinç içinde asakir-i İslam'a hücum etmiş, gaza ve cihada ara vermenin felaketle sonuçlanacağını anlayan mücahitler, nihai bir savletle hücumu geçerek galip ve düşman ordusu da mağlup olmuştur. Haçlıların esir edilen, muteber komutanlarından bazılarına:

“Tam galip gelecekken ne oldu da kaçtınız, dünya sizden yüz çevirdi, türlü türlü belalara uğradınız?” diye sorulduğunda şöyle cevap vermişler: “Tam asakir-i İslam'a galip geliyorken, ansızın, cümlesi beyaz atlara binmiş, düzenli bir ordu ortaya çıktı, önlerinde son derece heybetli bir genç belirdi. Bir eliyle sancağı kaldırmış, bir eliyle de kılıcını bize çekmişti”<sup>68</sup>. O'nun hakkındaki bu haber tevatür mertebesinde<sup>69</sup>. Çünkü O'nun ölüm sonrası tasarrufu hakkında Kemal Paşazade de benzer bilgiler bulunmaktadır. “Karaya çıktığımızda üzerimize ansızın bir azap seli aktı. Deniz misali bir alay yüz atlılar bizi karşılayıp mecalimizi bırakmadılar, düzenimizi bozdular, bir sel gibi üzerimize aktılar, önümüzü ardımızı kuşatıp bütün tedbir ve ihtimamızı çözdüler. Bizi araya alıp dört yanımızdan at sürdüler, gemimizi dürttüler, kimimizi çaldılar ve kimimizi yokluk denizinde boğdular.”<sup>70</sup>

“Görmedi hergiz bu işi bir kişi  
Turfadır merdan-ı meydan cümbüşü”.

Rumeli'nin gazileri o şeksiz-gümansız haberi işitince bildiler ki gayb erenlerinden kendilerine yardım erişmiş. Nimet-i ganaime erdiklerinde Allah'a minnetlerini izhar ettiler, zafer ve yardım sevinciyle şükür şekeri dağıttılar, düşmanın dökülüp kalan silahını, yatını malzeme ve aletlerini yağma ettiler:

64 Kemal Paşazade, *a.g.e.* c. II, s. 185.

65 Kemal Paşazade, *a.g.e.* c. II, s. 186.

66 Kemal Paşazade, *a.g.e.* c. II, s. 187.

67 Kemal Paşazade, *a.g.e.* c. II, s. 187; Bum-ı hasm: Düşmanın yeri.

68 İdris Bitlisi, *a.g.e.* c. I, s. 283.

69 İdris Bitlisi, *a.g.e.* c. I, s. 284.

70 Kemal Paşazade, *a.g.e.* c. II, s. 196.

“Ceyş-i İslam salib ve galib  
Eve döndüler avlarını alıp”<sup>71</sup>

Beyler, nökerleri ve kulları ile uçlu ucuna gittiler. Kan damlayan kılıçlarıyla İslam ülkesinin kenarlarına demirden duvar çekip o diyarı korumaya aldılar. Hacı İlbeyi ve Hacı Evrenuz beyler Dimetoka'ya gittiler. Gazi Ece ve Fazıl beyler Gelibolu'da durdular, düşmana kılıç vurdular. Çevreyi kâfirlerin murdar kanından arındırdılar, ölünceye dek gaza yolunda çalıştılar, ebediyen hayırla anılır oldular, her ikisinin de temiz şehitlikleri Eceabad'ta olup şöhret bulmuş ziyaretgâhlardandır. Her ikisi de sınanmışlardır, halkın kerametlerine inandığı hacetgâhlardır<sup>72</sup>.

Gazi Sultan Orhan Bey, şehzade-i adalet nijadı olan, Gazi Süleyman Paşa'nın kardeşi, Murat'ı, bulunduğu yerden huzuruna davet etmiş, veliaht ve kaymakamlığını kendisine vasiyetle tayin eylemiş<sup>73</sup>, hemen o anda erkân-ı devlet ve ayan-ı ehli hall ve akdin ittifakıyla Rumeli Eyaleti'nin saltanat hutbesi Gazi Sultan Murat'ın adına okunmaya başlanmıştır.<sup>74</sup>

Gazi Süleyman Paşa'nın velayet bayrağı, dünyayı aydınlatan güneş gibi, zahir ve bahir (aşikâr)dir. Keramet eserlerinin nuru, sabahı müjdeleyen fecri sadık gibi, ufuklara yayılmıştır<sup>75</sup>. Vasiyetine gelince, ravi diyor ki: “Mevhum Süleyman Paşa, atından düşüp ölmeklik olunca, beylerini, divan üyelerini yanına çağırıp vasiyet etmişti: Gayret beline hamiyet kuşağını kuşanınız! Cam-ı namınızı dar mezar çalmadan dağılınız! Ben ahret seferine gidecek olursam, bu haberi duyacak olan düşman divan eyleyip üzerinize hücum etse gerektir. O kötü işliler gelip il'e girdiğini haber alınca, sakın kaçma düşüncesini tercih etmeyiniz. Dayanma süsünü perişan etmeyerek sabır ve sebat ediniz. Bu memleket Darü'l İslam'a eklenmiş, darü'lharb şiarından boşalmış, İslam mumuyla aydınlanmış, Müslümanlarla iskân edilmişken, bırakmayınız ki yeniden kâfirle dolmasın<sup>76</sup>, içi dışı yeniden pisenmesin. Namus kösünü çaldırınız, İslam bayrağını kaldırınız, er meydanında sarsıntısız durunuz. Gayret siperini yapınız ve himmet tolgasını örünüp, kötü işli kâfirlere kılıç vurunuz! Kalp kuvvetiyle karşılık veriniz ki fetih ve nusret sizin olsun. Fırsat sizindir, düşmana öyle vurunuz”. Bu sözler saffderlerin akıllarının köşesinde yer edinmiş, gönüllerini etkilemiştir. Düşmanların hücumunu ve coşkusunu duyunca ölüm kemerini kuşanıp siper direnişi yaptılar. Cihat oklarını süslediler, himmet atına bindiler. Akın yazılarında tarumar olan gaziler, kale duvarını yıkmak için, gelip bir yerde toplandılar, mehter çaldırıp, gaza sancağını kaldırıp savaş meydanına doldular<sup>77</sup>.

Kuruluş ve erken dönem Osmanlı tarihiyle ilgili tarih kitaplarının, az veya çok, Osmanlı şehzadeleri arasında en ziyade bilgi verdikleri kimse Gazi Süleyman Paşa'dır. Gazi Süleyman Paşa yalnız askerî değil, aynı zamanda siyasî dehasıyla da temayüz etmiş bir Osmanlı'dır. Adil ve merhametli, düşmanlara karşı şiddetli, velayet sahibi, keşfi açık bu Osmanlı şehzadesi hakkında bütün yerli kaynaklar düşünce birliği içindedirler. Rumeli toprağı elde olmadıkça Anadolu'da ve Anadolu toprağı olmadıkça da Rumeli'de Osmanlı Devleti'nin hayatiyetini sürdüremeyeceği gerçeğini ilk gören devlet adamı Gazi Süleyman Paşa'dır dersek, ne yanlış söylemiş, ne de mübalağa etmiş oluruz.

Erken dönem Osmanlı tarihi, kahramanların geçit resmi gibidir. Bu döneme ait vesikalar mevcut değilse de, yaklaşık yüz yıl sonra yazılan Tevarih-i Al-i Osmanların haberleri için “bunlar mütevatir”dir diyebiliriz. Halk arasında ağızdan ağza yayılan, şüyu bulan bilgiler

71 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 197.

72 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 198.

73 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. I, s. 287.

74 İdris Bitlisi, *a.g.e.*, c. I, s. 288.

75 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 187.

76 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 190.

77 Kemal Paşazade, *a.g.e.*, c. II, s. 191.

olup, tarihçilerimiz bu bilgileri eserlerine dercetmişlerdir. Osmanlı Devleti'ni kuran aile etrafında oluşturulan tarih kitaplarında bu devletin kuruluş ve gelişiminde hasbi emekleri geçen ve her biri tali derecede hanedan olan beylere, beylerbeylerine, vezirlere, ulemaya, meşayih'e vs.'ye de yer verilmektedir. Kuruluş ve erken dönem Osmanlı tarihine dair, başta Bizans kaynakları olmak üzere, bilgi veren yabancı kaynaklar kadar, hatta daha fazlası, yerli yazılı kaynaklara itibar edilmelidir. Mesela, bu tebliğimizi hazırlarken, mehaz olarak kullandığımız, Yavuz Sultan Selim Han'ın, kendisine tuğrasını ve imzasını havi, içeriğini doldurmasını bıraktığı ferman örneklerini verdiği İdris Bitlisi'nin; asrının yektası, en erdemlisi, müderrisi, kadıaskeri, Şeyhül-İslamı, "Müfti-i sakaleyn"i Kemal Paşazade Ahmet Şemseddin Efendi<sup>78</sup>'nin doğruluğunda, hakşinaslığından, adaletşiarlığından ve eminliğinden şüphe edilir mi? Böylelerinin tarihe yalan söyletmeleri düşünülebilir mi? Bunlar ve emsalinden yararlanırken, yaşadıkları çağın hâkim havasını, dünya görüşünü, reyanın ve berayanın Allah, kâinat ve insan anlayışını bilmek lazımdır.

Tebliğimize esas aldığımız *Heşt Behişt ile Tevarih-i Ali Osman*'ın dili ağır ve anlaşılması güçtür. Zamanın anlayışına uygun, Farsça ağırlıklı yazılmışlardır. Kemal Paşazade Türkçeyi bir bilim dili olarak kullanmada başarılı görülmektedir. Konuları anlatırken, nesrini Farsça ve Türkçe beyitlerle süslemektedir. Türkçe olanlarından bir kaçını metnimize koyduk. Yaşayan Türkçeye çevirirken, karşılıklarının isabetli olmasına gayret gösterdik, hatta bazı deyişlerini olduğu gibi kullandık. Bir dereceye kadar mukayeseli bir okuma ve sadeleştirmede bulunduk ki bu yöntemle konu bütünlüğünü sağlamış olduk.

Türkiye'de Gazi Süleyman Paşa ile ilgili müstakil bir kitap hazırlama şerefi, pek saygıdeğer hocam, Prof. Dr. Enver Konukçu Beyefendi'ye, basımı onuru da Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Başkanı, muhterem İbrahim Karaosmanoğlu'na aittir.<sup>79</sup>

Gazi Süleyman Paşa, Rumeli'ye geçtikten sonra Anadolu'ya, payitaht Bursa'ya dönmeyen ilk Osmanlı şehzadesidir. Avrupa'yı Osmanî topraklarının altında imzası olan, mülki ve askerî görevleri şahsında cemetmiş devlet adamıdır. "Gaziler ve şehitler toprağı" Gelibolu'nun ebedi sakinlerinin piridir. Zaman zaman ihmal edilmiş olsa da, O'nun makamı cümle "Osmaniyan"ın ziyaretgâhı olmuştur. Hakkında, ileri geri, çok laf edilmiş olan, her düşünceden aydının esasen kendisini tanımladığı, Türklerin Hakanı ve yeryüzü Müslümanlarının Halifesi, Sultan II. Abdulhamit Han ülkesinin sonunu görür gibi, mevcut topraklarımızda, özellikle de Anadolu ve Rumeli'de, her ne kadar maddi âsârımız varsa, cümlesinin envanterini çıkartmış, fotoğraflatmış, onarımlarını yapmış, kitabelerini, yapılaş ve tamir tarihlerini koydurmuştur. Erken dönemin hatıralarını barındıran Osmanlı yurtlarını ziyaret ettiğimde, öğrencilerime bu hakikati anlatmadan geçmemişimdir.

"Gaziler ve şehitler toprağı"dır diye Ahmet ve Mehmet Bican kardeşlerin, bu Bayramiye yolunun yolcuları, Türk dilinin serdarlarının vakıflandırdıkları, bir kaziyye-i muhkeme olarak kaydettikleri Gelibolu yarımadası, Akdeniz boğazı ve Çanakkale ile tanışıklığım 1965 yılında başlamıştır. İşaret edilen tarihten sonra geçen süre içinde buraya daima bir arkadaş topluluğu ile geldim. "Çanakkale Zaferi"nin sene-i devriyesinde, bazen de izleyen aylar içinde gelişerimde daima Gazi Süleyman Paşa'nın "hak-ı pay"ını, kabr-i şerifini ziyarette buldum. Rumeli fatihi, Osmanlı'nın ilk beylerbeyi, Şehzade Süleyman Paşa'nın türbesi dahi Sultan II. Abdülhamit Han tarafından, bugünkü haliyle inşa edilmiştir. Bu kudsi tepenin Balkan Savaşlarında uğradığımız ibretâmiz yenilgiye, Harb-i Umumi'deyse, ordularımızın yönetimini emanet ettiğimiz Limaon Von Sanders'in karargâhlığına tanıklık ettiğini de hatırlatmak lazımdır. Bütün bu talihsizliklere karşılık, paşamızın makamının Çanakkale

78 Abdulkadir Atunsu, *Osmanlı Şeyhül-İslamları*, Ankara, 1972, s. 17-20.

79 Enver Konukçu, *Kocaeli'nin İlk Osmanlı Yöneticisi Süleyman Paşa*, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, Kocaeli, 2009.

muharebelerinde hazır olan bir kısmı şehit, bir kısmı da gazi, her derece ve rütbeden Mehmetçiklerimiz için bir ziyaretgâh ve duagah olduğunu da, özellikle belirtmek istiyorum. Paşamız, her iki dünyanın görüldüğü bir merhaledeki berzahında, atıyla birlikte yatmaktadır.

Bizim milliyetçiliğimizin “kabaran ayranı”, milliyetçiliğimizi vatan toprağı ile örtüştüren, o coşku ve anlayışla bir de “Osmanlı Tarihi” yazan “vatan ve hürriyet şairi” olarak ünlenen Namık Kemal Bey’in kabri de, Şehzade Süleyman Paşa’nın türbesi hazirasında bulunmaktadır. Bu ikincisinin oraya, çok da isabetli olarak, defnini irade buyuran da Sultan II. Abdülhamit Han’dır. Osmanlı cihan devletinin, büyüklüğü ile mütenasib, bi-misil şairi Abdülbaki’nin söylediği gibi, yaşarlarken takdir edemediklerimizin “kadrini ancak musalla taşına konulduğunda ve yaran saf saf dirildiğinde” bilip anlıyoruz. Sultan II. Abdülhamit’i de, kadrini, kıymetini sonradan bildiklerimizden sayıyorum. Birçok defa öğrencilerimizle huzuruna vardığımız, saygıyla durduğumuz ve rahmetle andığımız Gazi Süleyman Paşa’nın ruhaniyetinin, bütün zamanlarda, Gelibolu semasını kapladığına inanıyorum. Gençlerimizden O’nu, kahraman mesai arkadaşlarını, “hem şehit hem said”lerini unutmamalarını, unutturmamalarını, “kolonizatör Türk dervişlerinin azmine, iradesine, edebine ve digergamlığına sahip olmalarını diliyorum.

“Keramet gösterip suyu seccade salanları, kıyısın Rumeli’nin takva ile alanları” saygıyla, rahmetle anıyor, bu vesile ile “Akçakoca Sempozyumu”nu düzenleyenlere, bunu başarıyla gerçekleştirenlere, maddi ve manevi desteklerini verenlere, içten teşekkürlerimi, sağlık ve esenlik dileklerimi arz ediyorum.